

REISVERSLAG VAN ONZE ORCHIDEEËNJAGER

Costa Rica & Panama

TEKST & FOTOGRAFIE HENDRIK VERSTRAETE

DENK AAN HET MILIEU VOORDAT U DEZE PDF AFDrukt

ARANDINA GRAMINIFOLIA

Costa Rica is bijna 1,5 x groter dan België en heeft een populatie van iets meer dan 3,5 miljoen inwoners. In het noorden grenst het aan Nicaragua, in het zuiden aan Panama, aan de oostkust ligt de Caribische zee en aan de westkust de Stille Oceaan. Het land wordt gedomineerd door de Cordilleras die heel wat actieve vulkanen bevatten.

Tussen de twee centraal gelegen Cordilleras ligt de Meseta Central, het hoog plateau waar de meeste Costa Ricanen wonen. Het is een smal land, omgeven door oceanen waardoor er een mild tropisch klimaat heerst. Er komen hier opvallend minder tropische stormen en orkanen voor dan in de rest van de Golf van Mexico. De natuur blijft dan ook gespaard van schade. Het land is welvarend en de "Tico's" (bijnaam van de Costa Ricanen) hebben veel van hun natuur intact kunnen houden. Er zijn goed beheerde nationale parken en die trekken jaarlijks duizenden ecotoeristen aan.

De fauna en flora is uniek en divers; het aantal soorten fel gekleurde

pijlgifkickers, reptielen, vlinders en vogels is ontelbaar. In sommige gebieden waan je je in "Jurassic Park". Je loopt er tussen boomvarens, vegetatie met dikke pakken mos, bromeleaceae en bomen tot wel 60 meter hoog. Costa Rica heeft minder soorten orchideeën dan landen als Colombia of Ecuador, maar het heeft er in verhouding meer omdat het een klein land is.

De heenreis verliep niet van een leien dakje. We vlogen over de Verenigde Staten, met tussenlanding in Washington. De schrik voor aanslagen kort na 9/11 was groot, vooral bij het personeel van de Amerikaanse luchtvaartmaatschappij, waardoor we enorm veel tijd verloren bij controles.

Over de Golf van Mexico onweerde het fel en werd het toestel hevig door elkaar geschud.

Onze aankomst in San José, hoofdstad van Costa Rica, was voorzien tegen de avond, maar door alle vertragingen werd dit 4 uur in de ochtend. We begonnen dan ook aan een verkenning van de stad met kleine oogjes. In San José schommelt de temperatuur het hele jaar door tussen de 18° en 25°C. De stad heeft enkele mooie oude gebouwen omringd met veel groen en bloemenperken. Sommige van deze bloemenperken stonden vol met "bamboeorchideeën" of *Arundina graminifolia*. Het nationaal theater is echt een bezoek waard. Het heeft een café waar ze uitstekende koffie serveren en de lobby heeft een prachtig plafondschilderij van koffieboeren op de markt. Het schilderij staat ook op het 5 Colones bankbiljet (Colones = de munteenheid van Costa Rica), die helaas vandaag niet meer in omloop is. Dit bankbiljet staat in het Guinness Book of Records als het mooiste bankbiljet ter wereld. Op de achterkant van het biljet staat de nationale bloem van het land: "Guaria morada" of beter bekend bij orchideeënkenners als *Guarianthe skinneri*.

GUARIANTHE SKINNERI

De volgende dag reden we naar het Parque Nacional Braulio Carrillo op amper 40 minuten van San José. Het park ligt langs de flanken van twee vulkanen, de Barva (2906 m) en de Cacho Negro (2150 m). Het varieert van een nevelwoud tot een laagland regenwoud dat tot op 30 meter boven de zeespiegel ligt.

Een ware attractie daar is de regenwoudtram. Dit is een kabellift die je door het bladerendek van de bomen voert over een afstand van 1600 meter. Op sommige plaatsen hang je 60 meter boven de grond en krijg je een goed beeld van wat er allemaal leeft in de bomen. Het park telt meer dan 500 soorten vogels waaronder quetzals en toekans.

Natuurlijk trokken de orchideeën mijn aandacht. O.a. vond ik verschillende *Oncidium* soorten. Deze familie telt ongeveer 330 soorten en onderscheidt zich van andere orchideeën door hun afgevlakte bulben en opzwellende aan de callus op de lip van de bloem. Sommige soorten maken takken van meer dan 1 meter, zijn vaak vertakt en sommige dragen tot meer dan 100 bloemen. Veel *Oncidium* soorten verspreiden een zoete parfum die bijen, vliegen en vlinders aantrekken. Langs een modderig wandelpad vier meter boven mij in een boom vond ik *Oncidium stenoglossum*. De plant bloeide met lang vertakte stengels met slanke stervormige bloemen. Bloembladen hebben een groen-gele achtergrond met bruin tijgermotief. De lip is smal maar lang en sneeuwwit met paarse tekening. Hogerop een plateau, in een open plek met enkele rijk begroeide bomen, vond ik *Oncidium*

endocharis. De plant meet zo'n 15 cm met korte bloemstelen waarop fijne gele bloemen stonden van ongeveer 1 cm lang. Bloembladen hebben groene en paarse stippen. Een weinig verzamelde soort dus.

Op het einde van onze tocht vond ik *Oncidium globuliferum*. Deze soort is zeer geliefd bij verzamelaars voor zijn 1,5 cm grote, fel gele bloemen met bruin-rode markeringen. Het is een kleine plant met lange bloemtakken waarop telkens weer nieuwe bulben vormen. De plant hangt na enkele jaren over vele meters in boomtakken verspreid.

Het Parque Nacional Braulio Carrillo heeft nog veel andere orchideeën. Zo vond ik ook bloeiende planten van *Ada chlorops*, *Psychmorchis pusilla*, *Epidendrum rigidum* en een prachtige *Epidendrum eburneum*. Die laatste bloeien het hele jaar door op bladstengels tot 1,20 meter hoog. Bloemen hebben puntige, gele bloembladen met een grote lepelvormige witte lip, waardoor potentiële bestuivers dit opvallend landingsplatform niet kunnen missen. Ook deze orchidee heeft zich in de loop der tijd haar voortplantingstechniek zo geperfectioneerd dat ze de concurrentie met andere planten makkelijk aankan.

In de namiddag reden we door via Puerto Limon, stad waar Columbus aan wal kwam, langs de Caraïbische kust naar Cahuita. Hier doken we even de zee in waarna we ons terugtrokken in een charmante lodge.

De volgende ochtend was het al erg warm en leek een inspanning veel gevraagd. De luiaard in de boom naast

mijn hut dacht er duidelijk ook zo over. Toch begonnen we aan een trektocht door het Nationaal Park van Cahuita. Op ons pad zagen we kapucijnaapjes, verschillende slangen, prachtige spinnen en heel wat vogels. We liepen tot op het strand en genoten van het zicht van palmen, strand en zee. Het ideale decor voor een reclamespotje. Het park gaat verder zee inwaards met mangrovebossen en koraalriffen. Op onze terugweg vinden we verschillende vanillieranken. Geen enkele was in bloei, maar dit was duidelijk de *Vanille pompona*. Ik vond ook nog een *Catasetum maculatum*. Het was wel even schrikken toen ik langs de plant een slang zag glijden... *Catasetum* orchideeën zijn tweeslachtig, je hebt dus vrouwelijke en mannelijke bloemen die sterk verschillen in vorm en kleur. Sommige bloemen lijken meer op vruchten en geven geuren van kruiden.

De volgende dag reden we naar Panama. De route liep langs de bananenplantages van de fruit multinationals: Del Monte, Dole en Chiquita. Eénmaal aan de grens steken we een brug (in bedenkelijke staat) over en komen we aan de overzijde van de Sixaola rivier. Slingerend langs de kust ging het langs Almirante door de provincie Bocas del Toro. Vervolgens door het centraal massief, langs de Interamericana Highway naar Boquete, in de provincie Chiriqui. Boquete is omringd door koffieplantages en appelsienkwekers. Het milde en vochtige klimaat lokt veel toeristen, vooral uit Panama city. De natuur is hier rijk aan orchideeën en er worden nog regelmatig nieuwe soorten ontdekt. Nadat we ons geïnstalleerd hadden in het hotel

CATASETUM MACULATUM

PERISTERIA ELATA

verkenden we het stadje en liepen we tot bij een koffieboer. Hij was zo vriendelijk zijn plantage te laten zien en beweerde zijn koffie te exporteren naar België. De man was ook een orchideeënverzamelaar en had een interessante collectie. Vooral soorten uit de Pleurothallidinae en Maxillariinae. Eén soort in een stenen pot trok mijn aandacht: *Peristeria elata*. Dit is de nationale bloem van Panama en heeft verschillende bijnamen: “flor de Esperito Santo” of “Dove Orchid”. De bloemen verschijnen op lange, verticale stengels en zijn sneeuwwit. De plant staat op de lijst van meest bedreigde planten in de wereld. Sommige botanici verklaren ze al uitgestorven. Ik vraag, via een ‘omweg’, hoe hij aan deze plant is gekomen. “Van een vriend gekregen” is het oppervlakkige antwoord. Het is algemeen gekend

dat plantenliefhebbers *P. elata* graag verzamelen en zelfs als terrasplant in Panama city aan de man proberen te verkopen. Zijn indringende zoete parfum en lange bloeitijd maken ze zo geliefd. Er zijn maar een handvol kwekers en botanische tuinen die deze soort kweken. Het duurt dan ook 8 tot 10 jaar voor deze plant kan bloeien. In de late middag begon het te regenen en als het hier regent moet je schuilen, want de pluviometers slikken hier 6 à 7 keer meer neerslag dan bij ons.

Bij het ochtendgloren scheen de zon en hingen er nevels over de wouden rondom Boquete. Na het ontbijt werden we opgewacht door een lokale gids die ons door het Nationale Park van de Vulkan Baru leidde. Door de overvloedige regen van gisteren zou het een avontuurlijke tocht worden!

De Baru vulkaan is 3478 meter hoog, non actief en het hoogste punt van Panama. Het park ligt voor een groot stuk op de flanken van de vulkaan en heeft op sommige plaatsen een prehistorische aanblik. Geen wonder dat Steven Spielberg naar hier kwam voor zijn Jurassic Park films. Van vlakke weilanden gaat het naar dichte begroeiing met boomsoorten van 50 à 60 meter hoog. De bomen zijn intensief begroeid met bromeleaceae, dikke mossen, peperomia, tillandsia en orchideeën. Er zijn bomen en takken die begeven onder het gewicht van de epifieten. Jammer voor de boom, makkelijker voor ons. De orchideeën liggen hierdoor letterlijk aan onze voeten en zijn zo makkelijk te bewonderen.

Na een stevige klim van 1060 naar 1600 meter, kwamen we op een plek met

BROMELIACEAE EPIFIETEN

tientallen soorten orchideeën. Hoog op een boom vond ik Epidendrum nocturnum en op een omgevallen stronk groeide een prachtig exemplaar van Maxillaria wrightii. De plant bloeide niet maar we vonden enkele verdroogde bloemen waardoor we deze soort konden herkennen. Maxillaria wrightii heeft stervormige, fuchsia bloemen met een witte lip.

Wat verder vond ik een Kefersteinia, waarschijnlijk Kefersteinia lactea. Ik draaide mij om en zag in een pak gras iets paars. Ik tilde het gras op en ontdekte Sobralia callosa. Een terrestrische orchidee die graag in een natte ondergrond groeit. De bloemen houden het vaak maar enkele dagen uit, lucky me! Later vind ik een andere aardorchidee: de Habenaria monorrhiza. Deze familie behoort met zijn 700 soorten tot één van de grootste in de Orchidaceae en is wereldwijd vertegenwoordigd. Toch worden ze weinig gecultiveerd en verzameld. Op onze trektocht vonden we nog tal van

andere soorten: Epidendrum species, vele Pleurothallidinae, een Dichaea species en Liparis nervosa.

Onze tocht ging verder door het dicht begroeide park. Polle, een Nederlander die ons begeleidde en in Costa Rica woont, is een groot liefhebber van vogels. Hij vertelde met veel passie over de vele soorten die hier voorkomen. Plots hoorden we een geschreeuw, maar we zagen niets. Polle wist zeker dat het een quetzal was: een schitterende vogel die wat doet denken aan een papegaai maar toch geen verwantschap heeft. Hij heeft een schitterende lange staart en een prachtige roep. Deze schuwe vogel komt voor in heel Centraal Amerika, het is zelfs de nationale vogel van Guatemala. Na een tijd zagen we de quetzal even, hoog in een boom. Polle zijn dag kon niet meer stuk,...de mijne trouwens ook niet. In het bos begonnen we aan een afdaling via een modderig pad. Hoe langer hoe meer veranderde het pad in een glijbaan. We moesten ons vasthouden aan alle

mogelijke vegetatie of we gleden weg, de diepte in. Sommigen besloten het erop te wagen en met een gil waren ze weg. Het beeld van onze afdaling deed mij terugdenken aan een scène uit de film Romancing the Stone met Kathleen Turner en Michael Douglas. We waren net op tijd terug want de hemelsluizen gingen weer open en het bleef regenen tot laat in de avond.

De volgende dag verlieten we Panama via de Interamericana Highway terug naar Costa Rica. Het was een lange rit waarbij we af en toe halt hielden. Bij één van die haltes vond ik tientallen Epidendrum ibaguense in volle bloei. Deze lang bloeiende orchidee groeide als rietstengels tussen rotsen en hoog gras in de berm langs de weg. Deze soort komt voor in verschillende kleuren: rood, oranje, geel, wit en paars.

In de late middag kwamen we aan in Dominical aan de Stille Oceaan: het surfers paradijs van Costa Rica. We konden het niet laten om de golven in

SOBRALIA CALLOSA

EPIDENDRUM IBAGUENSE

HABENARIA MONORRHIZA

MONTEVERDE NATIONAL PARK

te duiken, sommigen gaan tot 4 meter hoog! Enkele van onze medereizigers die wat al te ijverig waren, verloren een belangrijk stukje textiel in zo'n 'wave'. Onze lachspieren werden op de proef gesteld. Die avond sliepen we in een prachtig bungalowpark.

De volgende dagen verbleven we in Quepos. Een stadje iets noordelijker dan Dominical aan de Stille Oceaan. Dit is de uitvalsbasis voor sportvissers die graag jagen op haaien en zwaardvissen. Het stadje heeft heel wat winkels en lekkere visrestaurants. Het ligt ook vlakbij het Manuel Antonio National Parc. Een park met witte stranden, azuurblauw water en overhangende palmbomen. Vlak daarachter begint het regenwoud, dat onderbroken wordt door steile rotswanden. Het is

vooral bekend voor zijn dieren en vogels: kapusijnnapen, brulapen, iguanen, toekans en rode ara's.

We reisden verder naar het Monteverde nationaal park. Het staat bekend als één van 's werelds mooiste parken en bevindt zich op een 1065 meter hoog plateau. Het heeft een koel, alpine klimaat waar zonnestralen rond de middag alles opwarmen. Het grootste deel van de dag blijft het woud echter onder de nevel en mist bedekt. De weg ernaar was onverhard. Gelukkig bleef het droog en was ze berijdbaar tot er wat verder een berg stenen lag. Na wat stevige arbeid konden we weer doorrijden. Nog wat verder hadden we een leuke band. Het leek erop dat je een prijs moest betalen om dit stukje natuur te mogen betreden.

Eenmaal aangekomen bezochten we eerst een vlindertuin. El Jardin de las Mariposas heeft 40 species vrij rondvliegend in een grote kooi. In heel het park leven naar schatting 500 soorten vlinders. Sommige zijn zo groot als een CD schijfje en hebben fluoriserende kleuren.

Ik bezocht het Proyecto de Investigacion Orquideas de Monteverde: een plantentuin waar twee enthousiaste orchideeën�iefhebbers alle soorten uit het park verzamelen en conserveren. Doordat hun habitat zo goed als intact blijft, gedijen ze heel goed en sommige soorten hebben zich reeds vermenigvuldigd. De collectie telt ongeveer 500 soorten waaronder 's werelds kleinste orchidee: Platystele jungermannioides. Om deze te zien vraag je

PLATYSTELE JUNGERMANNIOIDES

GONGORA HORICHIANA

BARKERIA LINDLEYANA

best een vergrootglas want de plant is amper te zien met het blote oog, laat staan het bloemetje dat minder dan een halve mm 'groot' is.

In de namiddag gingen we onder leiding van een bioloog/ornitholoog een trektocht maken door het primaire en secundaire regenwoud. We kwamen neusbeertjes tegen, zagen hoe parasolmieren afgebeten bladeren naar hun nest brachten en werden getraceerd op een concert van brulapen. Onder de gevederden zagen we geel-

blauwe toekans, rood-witte spechten en enkele van de 30 soorten kolibries die in het park voorkomen. Ik vond een bloeiende *Gongora horichiana*. Deze orchidee heeft fijne afhangende bloemtakken met bloemen in bordeau rood en een eigele lip, ze geven een zachte abrikozenparfum. *Pleurothallis racemiflora*. Een miniatuursoort uit een heel grote familie die tot recent 1200 soorten telde. Vele soorten worden nu opgesplitst in nieuwe families: *Acianthera*, *Ancipitia*, *Antilla*, *Apodaproprepentia*, *Areldia*, *Atopoglossum*,

Brenesia en *Crocodelanthe*. Aanverwante families zijn: *Dracula*, *Masdevallia*, *Restrepia* en *Stelis*. *P. racemiflora* heeft die typische bloeiwijze van kleine 3 mm gele bloemen bovenop het blad van de plant. Om die reden geven de Amerikanen *Pleurothallis* de bijnaam: Bonnet Orchid. In een meer open vegetatie vond ik een bloeiende *Phragmipedium longifolium*. Bekend als venusschoen of vrouwenschoentje, zijn deze soorten opvallend door hun bloemvorm. Ze hebben namelijk een vervormde lip in de vorm van een

PHRAGMIPEDIUM LONGIFOLIUM

MAXILLARIA CUCULLATA

DRACULA ASTUTA

schoen. In het park vond ik ook nog een bloeiende *Barkeria lindleyana* en *Maxillaria cucullata*.

Vanuit Monteverde reden we naar de provincie Guanacaste in het noordwesten van Costa Rica. In de late middag kwamen we aan in een hacienda waar we de volgende dagen doorbrachten. Vlakbij ligt het nationale park van Rincon de la Vieja. Het park heeft een grote diversiteit aan vegetatie en biotopen. Het heeft savanne, regen- en nevelwouden en twee vulkanen. De Rincon de la Vieja (1806 m) en de Santa Maria (1916 m) hebben samen 9 kraters. Wij wandelden naar de licht stomende Von Seebach krater. Op enkele stappen daarvandaan zagen we borrelende modderpoelen met op de adem pakkende zwaveldampen, een herinnering dat deze vulkanen nog lang niet uitgedoofd zijn.

De volgende ochtend gingen we het park verkennen te paard, zo komen we makkelijk door rivieren, modderpaden en hoge grassen. We trokken door jungles en vlaktes met schitterende vergezichten. Op de middag picknickten we langs een rivier. Even later zagen we een visarend hoog overvliegen, vermoedelijk wachtend op onze restjes. In het noordwesten van Costa Rica zou tot voor kort *Cattleya dowiana*, lokaal gekend als *guaria de Turrialba* voorkomen.

Maar de moed zakte ons in de schoenen als we van een boer te horen kregen dat deze soort zeer geliefd is en voor veel geld verkocht wordt op de zwarte markt. Hetzelfde lot ondergaat *Guarianthe skinneri*, de nationale bloem van Costa Rica.

Deze orchidee is nagenoeg nergens meer te vinden. Ze hebben tot 8 jaar nodig voor ze zichzelf kunnen vermenigvuldigen en dit kan alleen als ze bij hun eerste bloei al succesvol bestoven worden, iets wat zelden gebeurt. Vaak duurt het nog enkele jaren voor de plant zich heeft vermenigvuldigd.

PLEUROTHALLIS SPECIES

Na nog eens vele jaren kan ze dan uitbundig bloeien en net dat vinden mensen zo aantrekkelijk. De plant uit een boom halen is een koud kunstje en wat later staat ze ergens op een terras of in de tuin te pronken.

Het gebrek aan verzorging en vaak een slechte biotoop voor de plant doen ze langzaam maar zeker afsterven. Dit proces gaat al vele tientallen jaren door zodat deze schitterende orchideeën volledig uit de natuur dreigen te verdwijnen.

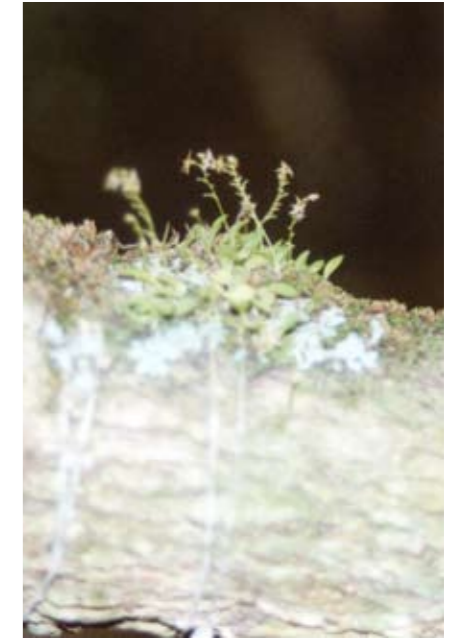
IGUANA IS EEN GESLACHT VAN LEGUANEN, BEHOREND TOT DE HAGEDISSEN.

STANHOPEA WARSCEWICZII

BRASSAVOLA NODOSA

OERSTEDELLA CENTRADENIA

We trokken verder richting La Fortuna, een dorpje aan de voet van de Arenal vulkaan. Hier verbleven we in een gezellig hotelletje vanwaar we excursies maakten in de omgeving. De volgende dag besloten we naar het noorden te trekken, vlakbij de grens van Nicaragua. We bezochten het Refugio Nacional de Vida Silvestre Cano Negro. Een moerasachtig gebied dat gevoed wordt door de Rio Frio. Het krioelt hier van het leven: duizenden watervogels, zoals de ibis, lepelvogels, reigers, aalscholvers, ijsvogels en vele soorten eenden. Op land leven apen, luiaards,

jaguars, ocelots (vergelijkbaar met een kruising tussen een kat en een jaguar), liguanen, herten en tapirs. Pootje baden doe je best niet hier. Krokodillen “the size of Peterbilt trucks” (zoals het geschreven staat in de National Geographic Traveler) liggen hier op de loer. Wij deden de tocht met een bootje en af en toe gingen we aan wal. We vonden vleermuizen, hagedissen en liguanen. Sommigen waren meer dan 1,5 meter lang. Polle vertelde ons dat de mannetjes paringsrijp zijn en daarom fel brons gekleurd zijn. Terug in de boot valt het ons op dat

het water hoog staat, boomkruinen zitten in het water. Later vernamen we dat het hier de week voordien lang en hard geregend had, sommige dorpen stonden zelfs onder water. Iets verder zag ik vanuit het water een kale boomstam met daarop Oerstedella centradenia in bloei. Verwant met de Epidendrum familie is deze orchidee veel kleiner en bloeit met tientallen donkerroze bloemen. De plant gedijt goed op warme zonnige plaatsen met veel luchtvochtigheid.

DE VULKAAN ARENAL

In het nationale park van de vulkaan Arenal liggen twee vulkanen: de Arenal (1643 m) en de Chato (1100 m). Die laatste is in rust, heeft een groene lagoon en een deels ingestorte krater. Arenal is één van de meest actieve vulkanen ter wereld. De Arenal zou ongeveer 1000 jaar geleden begonnen zijn met vuur spuwen, zelden in grote uitbarstingen, maar altijd met stromende lava en veel rookontwikkeling. Op 29 juli 1968 kwam er dan toch een grote uitbarsting die het nabij gelegen dorpje Tabacon verwoestte. Enkele jaren geleden organiseerden men pleziervluchten rond de Arenal, maar op korte tijd verongelukte twee vliegtuigen en de vluchten werden afgelast. Op een flank zijn de wrakstukken nog steeds te zien, ze liggen zo dicht bij de top dat ze niet geborgen kunnen worden.

Die avond gingen we naar de Arenal vulkaan kijken. We hadden ons een heerlijk restaurantje uitgekozen om het schouwspel niet te missen. Bij helder weer zie je de lava goed stromen

en geregeld rolt er een groot rotsblok naar beneden, héél spectaculair. Af en toe hoor je ook het gerommel in de berg en weet je niet goed wat te verwachten.

De volgende ochtend trokken we het park in. Dit is in het begin dicht begroeid met hoge bomen en glibberige wortels, maar wat verder stonden we aan de uitlopers van een uitgedoofde lava strook. Alles zag zwart en lava stenen lagen tot huizen hoog rondom ons, het was net een maanlandschap. Nog wat verder zagen we jonge planten op de vruchtbare vulkanische ondergrond. Tot mijn verbazing vond ik er een *Sobralia powellii*. Ze groeit tussen de lava rotsen met stengels tot 1 meter hoog. Daarop staan grote, generfde bladeren met zwarte haartjes. Op de top van de stengel staat een 12 cm grote, witte bloem met een grote lip die geel en roze getint is. *Sobralia* orchideeën bloeien niet lang, sommige soorten houden het 2 à 3 dagen vol. Ik heb dus geluk. Wat verder vond ik er nog enkele.

Onze reis liep bijna op zijn einde. In de namiddag reden we terug naar San Jose waar we nog een dag verbleven. Nog een dag later vlogen we dan terug huiswaarts, weliswaar met omwegen en veel vertragingen. We hadden af te rekenen met mist, een orkaan, de 'antrax'-psychose en veel bange Amerikanen (je weet wel,...9/11). Uiteindelijk duurde mijn terugreis 32 uren. Afgemat maar voldaan kon ik terugkijken op een schitterende rondreis. Costa Rica en Panama zijn kleine landen maar hebben een weelde aan natuur en een bijzonder grote biodiversiteit. De bevolking is er vriendelijk, behulpzaam en beide landen zijn gemakkelijk te bereizen.

REFERENTIES

- *The National Geographic Traveler - Costa Rica*, Christopher P. Baker
- *Lonely Planet - Panama*, Scott Doggett
- *Field Guide to the Orchids of Costa Rica and Panama*, Robert L. Dressler

SOBRALIA POWELLII

ORCHIDEEËN
PETRENS
& Co.

LAUWSTRAAT 74
9051 SINT-DENIJS-WESTREM (B)

T & F +32 (0)9 221 15 85
E INFO@ORCHIDEEEN-PETRENS.BE

WWW.ORCHIDEEEN-PETRENS.BE